
**NACIONALNI
DOKUMENT**

Društveno- humanističkoga područja kurikuluma

PRIJEDLOG

VELJAČA 2016.

**Cjelovita
kurikularna
reforma** Rani i predškolski,
osnovnoškolski
i srednjoškolski odgoj
i obrazovanje

NACIONALNI DOKUMENT DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA

Prijedlog

VELJAČA 2016.

ČLANOVI STRUČNE RADNE SKUPINE IZABRANI PO JAVNOM POZIVU

Sonja Bančić, prof., Osnovna škola Stoja, Pula

prof. dr. sc. Neven Budak, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest

Mirela Caput, prof., Prva riječka hrvatska gimnazija, Rijeka

doc. dr. sc. Ana Pejdo, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju

izv. prof. dr. sc. Ružica Razum, Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet

Jane Sclaunich, prof., Prva riječka hrvatska gimnazija, Rijeka

Natalija Siladjev, dipl. ped., Ekonomska škola braća Radić, Đakovo (voditeljica)

Željka Travaš, prof., Tehnička škola za strojarstvo i brodogradnju; Prometna škola, Rijeka

ČLANICE STRUČNE RADNE SKUPINE IZ JEDINICE ZA STRUČNU I ADMINISTRATIVNU PODRŠKU

Gordana Barudžija, Agencija za odgoj i obrazovanje

Loranda Miletić, Agencija za odgoj i obrazovanje

ČLAN STRUČNE RADNE SKUPINE IZ EKSPERTNE RADNE SKUPINE

Tomislav Reškovic

TEHNIČKA KOORDINATORICA STRUČNE RADNE SKUPINE

Ankica Trogrlić, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

EKSPERTNA RADNA SKUPINA

Boris Jokić (voditelj)

Branislava Baranović

Suzana Hitrec

Tomislav Reškovic

Zrinka Ristić Dedić

Branka Vuk

Ružica Vuk

LEKTURA

Jasna Kufner

VIZUALNI IDENTITET

Karla Paliska

UPUTE ZA ČITANJE

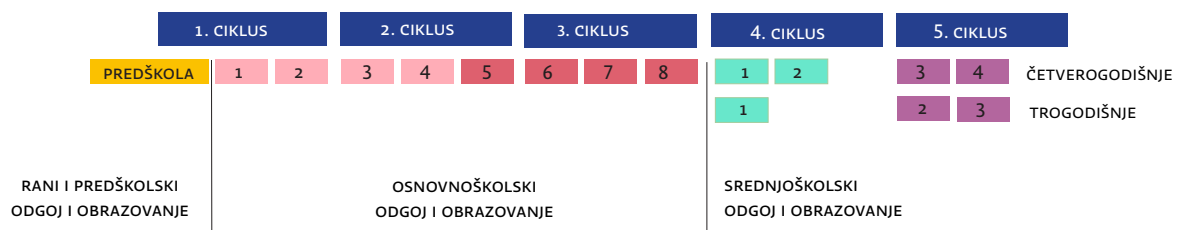
Pred Vama se nalazi prijedlog Nacionalnog dokumenta društveno-humanističkoga područja kurikuluma. *Okvir nacionalnog kurikuluma* (ONK) određuje **sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata**, kojima se na nacionalnoj razini iskazuju *namjere* povezane sa svrhom, ciljevima, očekivanjima, ishodima, iskustvima djece i mladih osoba, s organizacijom odgojno-obrazovnoga procesa i s vrednovanjem. Sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata prikazan je na Slici A.

Slika A. Sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata izrađenih u okviru Cjelovite kurikularne reforme

Svi nacionalni kurikulumski dokumenti oblikovani su s idejom o djetetu i mladoj osobi kao o središnjem sudioniku odgojno-obrazovnoga procesa. Djeci i mladim osobama, roditeljima, odgojno-obrazovnim radnicima kurikulumski dokumenti jasno ukazuju na odgojno-obrazovna očekivanja i ishode koja postavljamo pred djecu i mlade osobe. Razvojni su i otvoreni dokumenti koje je moguće promijeniti kao odgovor na potrebe djece i mladih osoba, odgojno-obrazovnih radnika i ustanova, novih znanstvenih i tehnoloških spoznaja i onih proizašlih iz prakse.

ONK-om su određeni *odgojno-obrazovni ciklusi* koji obuhvaćaju nekoliko godina učenja i poučavanja, a usklađeni su s ciljevima kurikuluma i razvojnom dobi djece i mladih osoba. Određivanje odgojno-obrazovnih ciklusa omogućuje cjelovitije zahvaćanje razvoja učenika, uvažavajući razlike u njihovim sposobnostima i razvojnim putovima. Posebno su važni u procesu kurikulumske planiranja i programiranja. Na Slici B prikazani su odgojno-obrazovni ciklusi u osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju.

Slika B. Odgojno-obrazovni ciklusi u postojećoj strukturi do visokoškolskoga odgoja i obrazovanja (ONK, 2016.) okviru Cjelovite kurikularne reforme

Nacionalnim dokumentima područja kurikuluma određuju se svrha, ciljevi, struktura i odgojno-obrazovna očekivanja povezana s učenjem i poučavanjem u širem odgojno-obrazovnim područjima. Dokumenti područja kurikuluma izravno utječu na izradu predmetnih i modularnih kurikuluma.

Odgojno-obrazovna očekivanja predstavljaju jasne i nedvosmislene iskaze o tome što očekujemo od učenika u određenoj cjelini područja kurikuluma na kraju određenoga odgojno-obrazovnog ciklusa.

Odgojno-obrazovna očekivanja određena su kao poželjne razine znanja, vještina i stavova koje se napredovanjem u odgojno-obrazovnom sustavu uslođavaju i vode većoj kompetentnosti u području kurikuluma i povezivanju s drugim područjima učenja.

Sadržaj

- A. OPIS DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA, 4
- B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA, 4
- C. MAKROKONCEPTI U ORGANIZACIJI DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA, 5
- D. ODGOJNO-OBRAZOVNA OČEKIVANJA PO ODGOJNO-OBRAZOVNIM CIKLUSIMA I MAKROKONCEPTIMA, 8
- E. POVEZIVANJE S OSTALIM PODRUČJIMA KURIKULUMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA, 15

A. OPIS DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA

Svrha je učenja i poučavanja unutar društveno-humanističkoga područja stvaranje okruženja za razvoj učenika u svjesnu, samostalnu i odgovornu osobu koja će razumjeti i kritički promišljati o svojem položaju i ulozi u suvremenom svijetu te aktivno djelovati u društvenome, kulturnom, ekonomskom i političkom razvoju zajednice u kojoj živi. U središtu ovoga područja različiti su aspekti ljudske egzistencije. Društveno-humanističko područje promiče prihvaćanje kulturnih različitosti i omogućava razvoj učenika u demokratski osviještena građanina koji će kao informiran i razborit pojedinac moći donositi promišljene odluke usmjerene na opće i vlastito dobro te se razviti u osobu koja prihvaća različitost i djeluje unutar različitih zajednica. Razvoj svijesti o vlastitim vrijednostima i vrijednostima drugih ljudi te njihovo razumijevanje omogućit će učeniku razvijanje argumentiranih stavova i nadvladavanje predrasuda, stereotipa, netolerancije te diskriminacije. Učenik će spoznati značenje ljudskih prava i potrebu njihove zaštite radi suživota te samostalna i slobodna sudjelovanja u političkom, ekonomskom i društvenom životu zajednice.

Znanja, vještine i vrijednosti stečene učenjem u društveno-humanističkom području temelj su stvaranja odgovorna građanina spremna odgovoriti na izazove suvremenoga društva. Učenik će naučiti promatrati i razmišljati u kontekstu prostora i vremena oblikujući cjelovitu sliku svijeta, poštujući pritom svoj identitet i baštinu prostora u kojem živi, počevši od lokalne razine prema globalnoj. U središtu je poučavanja učenik, kojemu se mora omogućiti istraživanje tema važnih za njegov osobni razvoj kako bi spoznao ono što će ga oblikovati u osobu sposobnu ostvariti vlastite potencijale. Učenje i poučavanje unutar društveno-humanističkoga područja bit će usmjereno na razvoj kompetencija određenih Okvirom nacionalnoga kurikulumu, a osobito na razvoj kompetencija kritičkoga mišljenja, rješavanja problema, kreativnosti i inovativnosti, komunikacije, suradnje, po-duzetnosti i aktivna demokratskoga građanstva. Imajući na umu novije spoznaje znanosti o učenju i poučavanju, društveno-humanističko područje otvoreno je za nove sadržaje, oblike i metode.

Društveno-humanističko područje uči se i poučava tijekom svih obrazovnih ciklusa. Ostvaruje se u sklopu obveznih i izbornih predmeta, međupredmetnih tema, dodatnih i izvannastavnih aktivnosti i projekata. U prvome i dijelom u drugom ciklusu kompetencije se stežu u sklopu predmeta Priroda i društvo te Vjeronauk, a potkraj drugoga i u trećem ciklusu u sklopu predmeta Povijest, Geografija i Vjeronauk. U četvrtom i petom ciklusu učenje i poučavanje društveno-humanističkoga područja nastavlja se u predmetima Povijest, Geografija, Filozofija, Sociologija, Politika i gospodarstvo, Psihologija, Logika, Vjeronauk i Etika. Očekivanja toga područja u svim se odgojno-obrazovnim ciklusima mogu ostvariti učenjem i poučavanjem i u drugim izbornim predmetima.

U cilju zadovoljavanja odgojno-obrazovnih potreba darovitih učenika, uvodi se razlikovni kurikulum u skladu sa smjernicama *Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*.

U cilju zadovoljavanja odgojno-obrazovnih potreba učenika s teškoćama, kurikulum se prilagođava u skladu sa smjernicama *Okvira za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama*.

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA

Društveno-humanističko područje svakom učeniku treba omogućiti:

- da razvije sposobnost postavljanja pitanja, kritičkoga mišljenja, rješavanja problema, donošenja odluka i aktivna suočavanja s promjenama, sagledavajući život i rad te pojave i procese u konkretnom vremenu i prostoru i njihove uzročno-posljedične veze kako bi se osposobio za život i rad
- da spozna i razumije cjelovit društveni, ekonomski i tehnološki održiv razvoj te skrbi o njemu štiteći međuovisnost života na Zemlji i poštujući različitost društvenih potreba i perspektiva
- da usvoji znanja o obilježjima svijeta na temelju kojega će oblikovati svijest o raznovrsnim komplementarnim perspektivama o društvenim pojavama i ljudskom djelovanju razvijajući vlastiti sustav vrijednosti i senzibilnost koji se očituju u vrijednostima i načelima suvremenoga demokratskog svijeta

- da razvije komunikacijsku kompetenciju kako bi se osnažio za suočavanje s novim životnim situacijama, da bi kao aktivan i informiran građanin odgovorno djelovao u javnome životu lokalne, nacionalne, europske i globalne zajednice njegujući suživot u različitosti
- da planira i unaprjeđuje osobni razvoj uporabom znanja i vještina koje mu omogućuju da ostvari vlastite potencijale i odgovorno članstvo u zajednici utemeljenoj na zajedničkim vrijednostima zaštite ljudskih prava
- da usvoji metode spoznavanja i načina mišljenja karakteristične za društveno-humanističko područje
- da stasa u samostalnu, samosvjesnu, ispunjenu i zrelu osobu

C. MAKROKONCEPTI U ORGANIZACIJI DRUŠTVENO-HUMANISTIČKOGA PODRUČJA KURIKULUMA

Svijet u kojem živimo, obilježen složenim odnosima, globalizacijom i brzim razvojem tehnologije, izazov je za učenike, suočene sa zahtjevnim zadatkom davanja smisla naizgled nepovezanim informacijama. Mehanizmi za kategoriziranje i organiziranje informacija, povezivanje ideja i pronalaženje ili konstruiranje uzroka i modela, odnosno učenje vođeno makrokonceptima, mogu im pomoći u sagledavanju svakodnevnog iskustva, analiziranju društvenih pojava i svijeta oko sebe, pronalaženju odgovora na složena pitanja te uočavanju zakonitosti prema kojima se te pojave događaju.

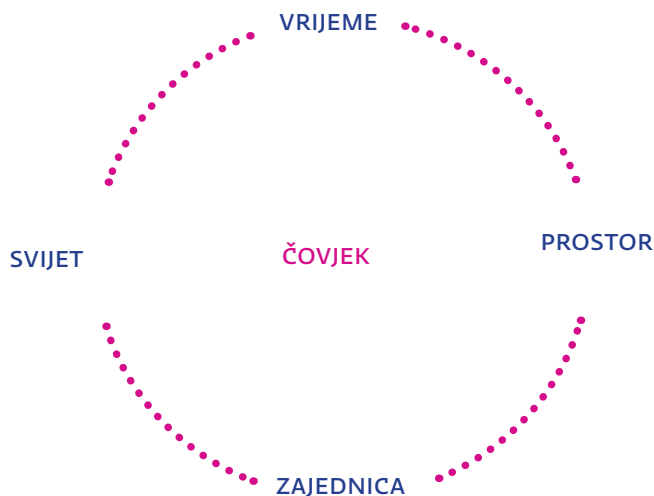
Sadržaji i očekivanja društveno-humanističkoga područja strukturirani su u četiri temeljna makrokoncepta:

- čovjek u vremenu
- čovjek u prostoru
- čovjek u zajednicama
- čovjek u svijetu.

Makrokoncepti obuhvaćaju područje učenja i poučavanja svakoga nastavnog predmeta koji pripada društveno-humanističkom području. Prožimaju se sadržajno i funkcionalno te pridonose razvoju konceptualnoga znanja i mišljenja primjenjivih na bilo koju temu ili sadržaj u tom području. Makrokoncept čovjek u prostoru, primjerice, upućuje na vezu između čovjeka i prirodnog okoliša (prostora) u određenom vremenu u kojoj prirodni okoliš uvjetuje način života i proizvodnje i utječe na društveni i politički ustroj te kulturni razvoj, a čovjek zauzvrat prirodni okoliš oblikuje i mijenja. Makrokoncepti omogućuju da se znanje o različitim temama društveno-humanističkoga područja stječe iskustveno, da se neprestance nadograđuje te da bude primjenjivo u životu. To se prije svega odnosi na sposobnost apstraktnog i kritičkog mišljenja te na razvoj vještina koje će učeniku omogućiti bolje razumijevanje sadašnjosti i svijeta u kojem živi. Razvoj kompetencija za rješavanje problema i donošenje odluka, komunikaciju, suradnju, osobnu i društvenu odgovornost te građanske kompetencije (od lokalne do globalne razine) ključan je aspekt učenja u društveno-humanističkome području. Očekivanja, sadržaji i iskustva učenja definirani četirima makrokonceptima omogućuju postupan razvoj tih kompetencija u novom i sve složenijem kontekstu. Pojmovi *istraživanje*, *proučavanje*, *predstavljanje*, *kritičko promišljanje* i slično, upotrijebljeni u opisu očekivanja od učenika od prvoga do petog ciklusa, služe za procjenu učeničkih kompetencija primjerenih njihovoj dobi. Razvoj temeljnih kompetencija stoga valja promatrati u kontinuitetu, a ne zatvoren u jedan ciklus.

U društveno-humanističkome području učinkovito učenje i poučavanje uključuju različite metode, oblike i načine rada, primjerice aktivno učenje koje omogućuje promatranje, istraživanje, eksperimentiranje i igru; učenje utemeljeno na učenikovu iskustvu; uporabu različitih izvora informacija, prikupljanje, vrednovanje i predstavljanje informacija; rješavanje problema i donošenje odluka; primjerenu uporabu tehnologije; rasprave i informirane rasprave; suradničko i samostalno učenje; interdisciplinarni pristup učenju i poučavanju; učenje izvan škole, terensku nastavu, posjete vanjskih suradnika.

Četiri navedena makrokoncepta svojim generalizacijama prerastaju društveno-humanističko područje. Povezujući sadržaje različitih predmeta i međupredmetnih tema, učenicima omogućuju učinkovit interdisciplinarni rad, a učiteljima suradničko planiranje i izvođenje procesa učenja i poučavanja.

Slika 1. Makrokoncepti učenja i poučavanja društveno-humanističkoga područja.

Čovjek u vremenu

Učenik razumije ljudsko djelovanje i iskustvo u prošlosti i suvremenosti proučavajući osobnu, zavičajnu, hrvatsku, europsku i svjetsku povijest, razvijajući pritom svijest o protjecanju vremena, promjenama i kontinuitetu. Osvješćuje potrebu za njegovanjem nacionalnog identiteta i objašnjava važnost čuvanja baštine zavičaja i Hrvatske kao dijela europskog i svjetskog nasljeđa.

Razumije uzroke i posljedice pojava, procesa, događaja i ljudskog djelovanja smještajući ih u društvene kontekste. Istražuje utjecaj promjena na pojedinca i društvo, ekonomiju, znanost, tehnologiju, komunikacije. Shvaća međuutjecaj čovjeka i prostora u prošlosti i sadašnjosti te promišlja o razvoju događaja.

Istraživanjem utemeljenim na radu s izvorima, relevantnim znanstvenim spoznajama, analizom i interpretiranjem podataka razvija kritičko mišljenje i osvješćuje postojanje različitih pristupa prošlosti s obzirom na vremenski odmak.

Razumije utjecaj prošlosti i sadašnjosti na budućnost, stečena znanja i vještine primjenjuje u svakodnevnim životnim situacijama, rješava probleme i aktivno sudjeluje u osmišljavanju vlastite budućnosti.

Čovjek u prostoru

Učenik se upoznaje s različitim vrstama prostora (osobni, privatni, javni, geografski, kulturni, ekonomski, medijski, virtualni itd.) i snalazi se u njima. Kritički promišlja o različitim aspektima životnoga prostora i njihovu utjecaju na osmišljavanje egzistencije pojedinca i zajednica.

Promišlja o prostoru i istražuje ga s pomoću različitih disciplina koje ga proučavaju te primjenjuje interdisciplinarne perspektive stavljajući ga u vremenski i društveni kontekst. Razvija kritički i kreativni odnos prema medijskome, kulturnom i virtualnom prostoru.

Spoznaje interakciju čovjeka i zajednica s prostorom na temelju prošlih i sadašnjih iskustava te njihovih značenja pri odlučivanju o budućim zahvatima i promjenama u prostoru.

Proučava mehanizme kretanja ideja, informacija, ljudi i robe. Prostor istražuje i kao izvor ekonomske aktivnosti, spoznajući kako ljudi iskorištavaju prirodne resurse i upravljaju njima političkim odlukama.

Donosi informirane odluke povezane s održivošću razvijajući vještine komunikacije, analize i vrednovanja te proučavajući uzroke, modele i učinak ljudskoga ponašanja i aktivnosti na prostor.

Čovjek u zajednicama

Učenik uči o položaju pojedinca u društvenim strukturama (od najuže do globalne zajednice), o procesima i međusobnim utjecajima pojedinca i društva u kontekstu vremena. Razmatra i razumije čimbenike koji utječu na formiranje kolektivnih identiteta.

Istražuje položaj hrvatskoga društva u europskim integracijama i globalizacijskim procesima te osvještuje vlastiti identitet. Razvija svijest o pripadanju hrvatskom i europskom kulturnom krugu te njeguje temeljne vrijednosti suvremenoga demokratskog društva. Kritički promišlja o različitim interesima unutar zajednice i angažira se u stvaranju vlastitih životnih uvjeta pridonoseći zajednici u kojoj živi, uzimajući u obzir ljudska prava.

Istražuje i osvještuje aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenome, kulturnom, ekonomskom i političkom razvoju društva te djelovanje na načelima pravednosti i mirotvorstva.

Promišlja o ulozi kulturnog nasljeđa u oblikovanju društva. Istražuje društvene, političke, kulturne, religijske i druge različitosti u zajednicama te uči o njima, osposobljava se za međuljudsku i međukulturnu suradnju njegujući društvene vrednote.

Čovjek u svijetu

Filozofija, znanost, religija i umjetnost ključni su načini oblikovanja čovjekova razumijevanja sebe, svijeta i svojeg mjesta u njemu. Učenik istražuje oblikovanje znanja o sebi i svijetu karakteristično za filozofiju i društveno-humanističke znanosti kritički upotrebljavajući njihove metode spoznavanja i načine mišljenja.

Učenik se upoznaje s različitim slikama svijeta, istražuje načine na koje su povezane s društveno-kulturnim vrijednostima i praksama, povijesnim zbivanjima i pojavama te odnosom prema prirodi. Istražuje njihove elemente i utjecaje u vlastitoj kulturi i zajednicama kojima pripada te osvještuje aspekte svojega kulturnog i osobnog identiteta.

Upoznaje se s temeljnim životnim, religijskim i etičkim pogledima i razumije njihovu ovisnost o kulturno-vremenskom kontekstu. Može izraziti, objasniti i razvijati stajališta u skladu sa svojim osobnim, etičko-moralnim, kulturnim i vjerskim identitetom.

Prepoznaje zakonitosti vlastitog doživljavanja i ponašanja te doživljavanja i ponašanja drugih ljudi, što mu pomaže u stvaranju slike o svijetu i o vlastitom položaju u njemu.

Spoznajući sebe u svijetu, učenik stječe samopouzdanje i suodgovornost za sve oblike vlastitog napretka te razvija kompetencije nužne za aktivno djelovanje u društvu, za pozitivan odnos i suradnju s drugima.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNA OČEKIVANJA PO ODGOJNO-OBRAZOVNIM CIKLUSIMA I MAKROKONCEPTIMA

ČOVJEK U VREMENU

1. CIKLUS

A1.1. Učenik imenuje osobe i događaje iz vlastite prošlosti i prošlosti okoline te ih promatra u odnosu na sadašnjost i budućnost. Snalazi se u određivanju dnevnog i tjednog vremena.

A1.2. Učenik prepoznaje pojedine uzroke i posljedice glavnih događaja i promjena te ljudskog djelovanja u užoj zajednici.

A1.3. Učenik identificira pojedinačne izvore i informacije o svojoj okolini i rabi ih kreativno se izražavajući o njima te služeći se različitim alatima.

A1.4. Učenik prepoznaje potrebu za očuvanjem sjećanja na događaje i osobe iz vlastite prošlosti i tradicije na primjerima iz svoje okoline.

2. CIKLUS

A2.1. Učenik uočava raznolikost osoba i događaja iz vlastite prošlosti, prošlosti okoline, zavičaja, Hrvatske, Europe i svijeta te uočava njihovu važnost i uzroke promjene i kontinuiteta.

A2.2. Učenik razmatra i objašnjava uzroke i posljedice promjena u pojedinoj zajednici.

A2.3. Učenik proučava i uspoređuje izvore i informacije povezane sa zavičajem, Hrvatskom, Europom i svijetom i kreativno se izražava objašnjavajući ih.

A2.4. Učenik objašnjava važnost očuvanja zavičajne, nacionalne, europske i svjetske baštine.

3. CIKLUS

A3.1. Učenik istražuje, uspoređuje, vrednuje, kritički promišlja i donosi zaključke o različitim osobama i događajima u prošlosti i sadašnjosti te o njihovim interpretacijama u različitom vremenu i prostoru.

A3.2. Učenik objašnjava višestruke uzroke i posljedice proučavanih događaja, pojava i procesa u društvenim i političkim zajednicama.

A3.3. Učenik kritički analizira i vrednuje izvore i informacije iz različitog vremena i prostora te oblikuje samostalne spoznaje.

A3.4. Učenik razvija, zauzima i obrazlaže stav o očuvanju zavičajne, nacionalne, europske i svjetske baštine i o tome kritički promišlja.

ČOVJEK U VREMENU

- 4. CIKLUS**
- A4.1.** Učenik objašnjava kontinuitet i promjene. Pronalazi poveznice između prošlosti i sadašnjosti usporedbom njihovih sličnosti i razlika.
- A4.2.** Učenik sagledava višestruke uzroke i posljedice pojava, procesa i događaja u društvenim i političkim zajednicama te njihov utjecaj na buduća zbivanja.
- A4.3.** Učenik analizira složenije i raznovrsne izvore i interpretacije, kritički ih vrednuje, donosi vlastite zaključke te oblikuje stavove o predrasudama, stereotipima, pristranosti i prijedporima.
- A4.4.** Učenik istražuje i vrednuje baštinu kao ekonomsku i kulturnu vrijednost te njezinu primjenu u održivom razvoju.
-
- 5. CIKLUS**
- A5.1.** Učenik objašnjava i vrednuje promjene i kontinuitet te složene pojave i procese s različitih gledišta. Donosi zaključke o budućem razvoju na temelju znanja o prošlosti i sadašnjosti.
- A5.2.** Učenik kritički promišlja o višestrukim uzrocima i posljedicama događaja, pojava i procesa te o njima oblikuje vlastita stajališta.
- A5.3.** Učenik kritički vrednuje i izabire izvore, podatke i interpretacije o pojedinoj temi te na temelju njih donosi zaključke i raspravlja.
- A5.4.** Učenik se aktivno uključuje u upoznavanje različitih zajednica i kultura te osvještava multikulturalnost.
-

ČOVJEK U PROSTORU

- 1. CIKLUS**
- B1.1.** Učenik uočava i opisuje prirodnogeografska i društvenogeografska obilježja uže okoline te osmišljava i aktivno sudjeluje u njezinu uređenju.
- B1.2.** Učenik promatra i opisuje pojave i procese u prostoru te se orijentira u užoj okolini.
- B1.3.** Učenik promatra i opisuje kako se krajolik mijenja ovisno o unutarnjim i izvanjskim utjecajima, uočava da su inicijativnost i poduzetnost nužne za očuvanje i zaštitu prostora.
- B1.4.** Učenik prepoznaje i objašnjava važnost raznovrsnih prostora za egzistenciju pojedinca, uočava da ostvarenje pojedinih potreba u prostoru ovisi o mogućnostima odnosno ograničenjima prostora.
-

- 2. CIKLUS**
- B2.1.** Učenik analizira prirodna i društvena obilježja prostora u kojem živi, uočava i objašnjava povezanost ljudi i prostora te važnost te veze za život.
- B2.2.** Učenik stječe vještine orijentacije u prostoru, razmatra i uspoređuje prirodna i društvena obilježja različitih regija, Hrvatske i svijeta.
- B2.3.** Učenik analizira utjecaj ljudskog djelovanja na prostor i okoliš povezujući to djelovanje s ekonomijom zavičaja i regije u kojima živi.
- B2.4.** Učenik razlikuje vrste prostora (javni, privatni, kulturni, medijski, virtualni itd.), uočava vlastite mogućnosti utjecaja na njega te se koristi njime u skladu sa svojim potrebama, skrbeći se o potrebama drugih.
-

- 3. CIKLUS**
- B3.1.** Učenik istražuje, uspoređuje, vrednuje i kritički razmatra različite aspekte prostora, objašnjava organizaciju prostora u Hrvatskoj, Europi i svijetu i donosi zaključke.
- B3.2.** Primjenjujući regionalni i problemski pristup, učenik kritički analizira i vrednuje politička, ekonomska, društvena i kulturna obilježja različitih prostora.
- B3.3.** Učenik analizira ključne aspekte međudnosa prirodnog okoliša, iskorištavanja obnovljivih i neobnovljivih izvora, mogućnosti zapošljavanja i razvoja, promišlja o održivom razvoju prostora te oblikuje samostalne spoznaje.
- B3.4.** Učenik analizira prošla, sadašnja i buduća obilježja prostora, kritički razmatra pripadnost hrvatskomu, europskom i svjetskom kulturnom prostoru.
-

- 4. CIKLUS**
- B4.1.** Učenik objašnjava uzročno-posljedične veze između prirodnih i društvenih činitelja u prostoru, vrednuje ih i kritički analizira te organizira zadane sadržaje u cjelinu.
- B4.2.** Učenik analizira obilježja urbanih/ruralnih prostora, od lokalnih do globalnih, i analizira uzorke odnosa između industrijsko-tehnološkog razvoja i prirodnog okoliša.
- B4.3.** Učenik kritički promišlja o privatnom interesu u odnosu na javni te o ekonomskim izazovima povezivanja ljudskih potreba i želja u odnosu na ograničene izvore radi održivog razvoja prostora Hrvatske, Europe i svijeta.
- B4.4.** Učenik prati i analizira različite vrste prostora, kritički vrednuje utjecaj medijske slike svijeta na oblikovanje društvenogeografskog i virtualnog prostora, kritički promišlja i raspravlja o stavovima.
-

- 5. CIKLUS**
- B5.1.** Učenik kreativno, s različitih aspekata, promišlja o budućem razvoju prostora uzimajući u obzir slične ili različite društvene pojave i procese te donosi zaključke o prostoru primjenjujući istraživačke metode i terenski rad.
- B5.2.** Učenik kritički promišlja o protoku ljudi, informacija, ideja i robe od lokalne do globalne razine, odabire izvore, podatke i interpretacije te na temelju njih donosi zaključke i raspravlja.
- B5.3.** Učenik sagledava višestruke prirodne, društvene, ekonomske, tehnološke i političke aspekte prostora, pronalazi strategije, promišlja o mogućim rješenjima i oblikuje vlastite stavove.
- B5.4.** Učenik istražuje i raspravlja o političkoj, ekonomskoj i društvenoj uvjetovanosti životnoga prostora, spoznajući da treba aktivno i odgovorno djelovati u njemu.

ČOVJEK U ZAJEDNICAMA

- 1. CIKLUS**
- C1.1.** Učenik prepoznaje i opisuje vrste zajednica, vlastito mjesto i ulogu u zajednici te uloge drugih ljudi u različitim zajednicama.
- C1.2.** Učenik, istražujući primjenu i važnost pravila za zajednički život u svakodnevicu, spoznaje značenje prava i odgovornosti, uočava važnost doprinosa svakoga pojedinca u odlučivanju i donošenju pravila te raspravlja o tome.
- C1.3.** Učenik, istražujući različita zanimanja i djelatnosti u svojoj okolini, razumije povezanost rada i zarade te prepoznaje važnost odgovornog trošenja novca i mogućnost štednje.
- C1.4.** Učenik prepoznaje najvažnija prirodna i kulturna obilježja prostora u kojem živi i njihovu vezu s načinom života ljudi te ulogu pojedinca i zajednice u očuvanju prirodne i kulturne baštine.

2. CIKLUS **C2.1.** Učenik objašnjava vlastitu ulogu i uloge drugih ljudi u zajednicama kojima pripadaju te raspravlja o međuljudskim odnosima. Upoznaje interaktivan odnos između pojedinca i zajednice te promišlja o njegovim učincima.

C2.2. Učenik razvija svijest o važnosti pravila društvenoga ponašanja te upoznaje procese i načine njihova određivanja. Sudjelujući u aktivnostima i projektima, sve više uočava važnost angažmana svakoga pojedinca i objašnjava osnovne koncepte demokracije.

C2.3. Učenik istražuje i razumije povezanost čovjekova odnosa prema prirodnom okolišu i ekonomske djelatnosti. Razumije važnost poduzetnosti i inovativnosti za razvoj pojedinca i zajednice te se uključuje u aktivnosti koje ih promiču.

C2.4. Učenik istražuje različite kulturne čimbenike vlastitog identiteta i njeguje pozitivan odnos prema hrvatskoj kulturnoj baštini i domovini te prema drugim kulturama.

3. CIKLUS **C3.1.** Učenik prati, istražuje i objašnjava društvene događaje i procese iz različitih izvora informacija, procjenjuje utjecaj različitih društvenih skupina na širu zajednicu i o tome raspravlja s vršnjacima.

C3.2 Učenik navodi i analizira prava građana Republike Hrvatske, objašnjava vezu između ljudskih prava i načina odlučivanja u zajednici te promišlja o odgovornostima koje iz toga proizlaze.

C3.3 Učenik istražuje ekonomske procese u hrvatskom društvu, promišlja o njihovim etičkim aspektima i razvija ekonomsku pismenost radi daljnjega obrazovnog, profesionalnog i osobnog razvoja.

C3.4 Učenik objašnjava čimbenike nacionalnog identiteta, uz poštovanje različitosti u Hrvatskoj i Europi. Istražuje hrvatsko društvo u kontekstu europskih i globalizacijskih procesa promišljajući o prednostima i nedostacima vrsta društvene i teritorijalne organizacije.

4. CIKLUS **C4.1** Učenik osvještava svoju osobnost u odnosu prema drugim ljudima, kritički raspravlja o različitim oblicima ljudskoga ponašanja i objašnjava ih te istražuje različite vrijednosti i stavove.

C4.2. Učenik istražuje političke procese i europske ustanove te promišlja o odnosu između Republike Hrvatske i međunarodne zajednice. Raspravlja o temeljnim načelima demokratske političke kulture, primjenjuje ih u različitim školskim aktivnostima i u odnosu s drugim ljudima.

C4.3. Učenik razumije temeljne pojmove poduzetništva, istražuje i objašnjava poduzetničke inicijative.

C4.4. Učenik obrazlaže važnost poznavanja i ispravnog vrednovanja nasljeđa i vlastitog identiteta kao hrvatskoga, europskoga građanina i građanina svijeta, iskazujući poštovanje prema drugima i drugačijima.

- 5. CIKLUS**
- C5.1.** Učenik navodi i analizira različite modele odnosa između pojedinca i zajednice te temeljne političke vrijednosti na kojima počivaju (sloboda, jednakost, pravednost...) i argumentirano raspravlja o njima.
- C5.2.** Učenik kritički razmatra ulogu međunarodnih organizacija i globalizacijskih procesa važnih za razvoj zajednice i prepoznaje etičku dimenziju suvremenih političkih procesa na kojima se uređuju međunarodni odnosi. Kritički analizira i vrednuje osobnu i zajedničku odgovornost za sudjelovanje u društvu.
- C5.3.** Učenik istražuje i analizira kako pojedini ekonomski čimbenici globalno utječu na uvjete života i rada u Hrvatskoj, Europi i svijetu te kritički promišlja o otvorenom tržištu. Istražuje financiranje javnih dobara i upravljanje njima u kontekstu ljudskih prava i političkih odluka. Sudjeluje u osmišljavanju i provedbi ekonomskih aktivnosti i inicijativa.
- C5.4.** Učenik istražuje i obogaćuje svoj identitet novim dimenzijama uspoređujući i vrednujući odnose: lokalno – globalno, tradicionalno – moderno, većinsko – manjinsko, duhovno – materijalno, hrvatski identitet – multikulturalnost.

ČOVJEK U SVIJETU

- 1. CIKLUS**
- D1.1.** Učenik izražava i opisuje osnovna iskustva (potrebe, želje, emocije...) i spoznaje o sebi, svojim vrijednostima, svom mjestu i ulozi u obitelji, skupini te bližoj okolini. Razvija samopoštovanje spoznajući sebe i svoj odnos prema drugima.
- D1.2.** Učenik prepoznaje i opisuje uloge drugih ljudi u neposrednoj okolini, izražava razumijevanje i poštovanje prema drugima i njihovim svjetonazorima, vrijednostima i vjeri te razvija kulturu dijaloga.
- D1.3.** Učenik prepoznaje da znanje i vrijednosti utječu na stvarno djelovanje ljudi promišljajući i postavljajući pitanja o sebi, drugima, različitim životnim situacijama te o svijetu.
- D1.4.** Učenik prepoznaje i opisuje kulturne motive koji su mu poznati iz svakodnevnoga života, tradicije, umjetnosti i medija.
-
- 2. CIKLUS**
- D2.1.** Učenik navodi i objašnjava osnovna iskustva i spoznaje o sebi, svojim svjetovnim i religioznim vrijednostima, svom mjestu te ulozi u bližoj i široj okolini.
- D2.2.** Učenik opisuje i objašnjava uloge drugih ljudi u široj okolini. Prepoznaje i razumije da su ljudi u društvu različiti te prepoznaje predrasude i stereotipe o njima. Promišlja o važnosti iskazivanja poštovanja prema drugim ljudima i razumijevanja njihovih životnih vrijednosti i stavova.
- D2.3.** Učenik, uočavajući različita iskustva u susretanju s drugim ljudima i u odnosu prema svemu što ga okružuje, objašnjava odnose, osvještava moguće moralne dvojbe koje iz njih proizlaze, raspravlja o njima i obrazlaže svoja gledišta te promišlja o načinima konstruktivna rješavanja problema koji bi mogli proizići iz tih odnosa.
- D2.4.** Učenik istražuje kulturne koncepte i praksu koristeći se različitim izvorima znanja i razvijajući kritičko i analitičko mišljenje te promišlja kako pojedini religijski i nereligijski pogledi na svijet utječu na čovjekov odnos prema sebi, drugima i svijetu.

- 3. CIKLUS**
- D3.1.** Učenik izražava svoju osobnost, potrebe, želje, stavove i vrijednosti, objašnjava razloge svojih postupaka i stavova te ocjenjuje utjecaj različitih čimbenika, osobito društvenih medija, na razvoj osobnog identiteta. Svoja mišljenja i stajališta može smisleno izraziti i zagovarati.
- D3.2.** Učenik promišlja o potrebama, željama, stavovima i vrijednostima drugih ljudi, iskazuje poštovanje prema drugima te svojim postupcima pridonosi stvaranju ozračja dijaloga i međusobnoga prihvaćanja.
- D3.3.** Učenik spoznaje i promiče vrijednosti, osobito one koje su važne za oblikovanje hrvatske kulture i društva, te uviđa i obrazlaže važnost njihove primjene u osobnom angažmanu i zajedničkim aktivnostima u užoj i široj zajednici.
- D3.4.** Učenik poznaje i razumije utjecaj znanstvenih, filozofijskih i religijskih pogleda na svijet koji propituju i objašnjavaju prirodu svijeta i čovjeka te načine njegova života. Sposoban je argumentima artikulirati iskustvo o čovjeku, kulturi i religiji.
-

- 4. CIKLUS**
- D4.1.** Učenik objašnjava svoje uloge i odgovornost prema sebi i drugima, raspravlja o njima te primjenjuje znanje radi promicanja svih oblika vlastitoga razvoja.
- D4.2.** Učenik prepoznaje i objašnjava različite oblike ljudskoga ponašanja, pojave i procese u kulturi i društvu, razložno raspravlja o njima te promišlja o njihovom utjecaju na ljude.
- D4.3.** Učenik kritički promišlja o značenju i važnosti moralnih načela, moralnih, političkih i pravnih norma te drugih vrsta pravila i o njihovom utjecaju na kvalitetu života pojedinca i zajednice.
- D4.4.** Učenik promišlja o znanstvenim, religijskim, filozofskim i drugim relevantnim pogledima na stvarnost, objašnjava ih i razumije te oblikuje i kritički obrazlaže svoje stajalište o različitim aspektima te stvarnosti.
-

- 5. CIKLUS**
- D5.1.** Učenik objašnjava vlastito mjesto i ulogu u društvu, kritički promišlja o njima te preuzima odgovornost za svoje izbore i odluke.
- D5.2.** Učenik vrednuje različite oblike ljudskoga ponašanja, pojave i procese u kulturi i društvu te razmatra prikladne mogućnosti djelovanja.
- D5.3.** Učenik prepoznaje, opisuje i argumentira vrijednosti osobnog i kulturnog identiteta kao hrvatskoga i europskoga građanina i građanina svijeta te razumije i poštuje identitete drugih.
- D5.4.** Učenik razumije prijepore povezane sa znanošću, filozofijom, religijom i etikom te ih argumentirano razlaže iz različitih kutova. Razvijajući apstraktno mišljenje, propituje, objašnjava i vrednuje različite egzistencijalne, etičke, društvene, kulturne i religijske fenomene, obrazlaže svoje stajalište o njima te donosi razborite životne odluke.
-

E. POVEZIVANJE S OSTALIM PODRUČJIMA KURIKULUMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Multidisciplinarna isprepletenost i povezanost društveno-humanističkoga područja kurikuluma s ostalim odgojno-obrazovnim područjima i međupredmetnim temama omogućuje skladnost odgojno-obrazovnoga procesa, razvoj svih temeljnih i specifičnih kompetencija učenika te otvorenost kurikuluma.

Vertikalne i horizontalne korelacije odgojno-obrazovnih područja te povezanost njihovih sadržaja i očekivanja osiguravaju slobodnu i otvorenu konceptualnu povezanost. Prijenosom stečenoga znanja iz odgojno-obrazovnih područja i međupredmetnih tema smisljeno se povezuje sadržaj, što povećava autonomiju učitelja omogućavajući mu fleksibilnije programiranje, planiranje i provedbu odgojno-obrazovnoga rada usmjerenoga ponajprije na učenika.

Razvoj komunikacijske kompetencije naglašen u ciljevima društveno-humanističkoga područja u izravnoj je vezi s jezično-komunikacijskim područjem.

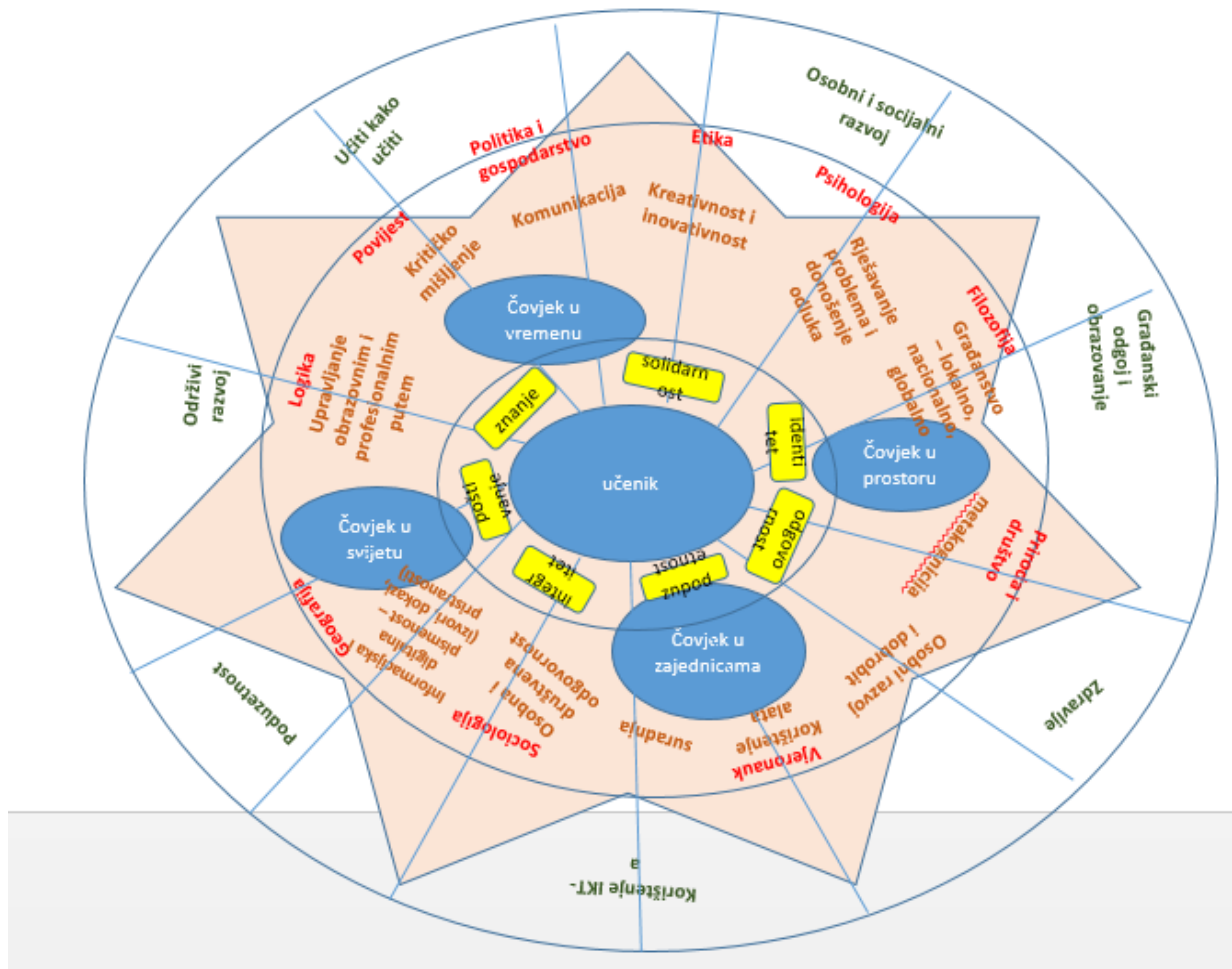
U učenju i poučavanju o vezi između prostora i okoliša, prirodnim izvorima, održivosti i utjecaju ekonomije na okoliš ocrtava se povezanost s prirodoslovnim područjem te međupredmetnim temama Održivi razvoj i Zdravlje. Omogućujući razumijevanje važnosti tjelesnih aktivnosti i razvoj tolerancije prema drugima u skladu sa zdravim načinom života, društveno-humanističko područje usko je povezano s tjelesnim i zdravstvenim područjem.

U promišljanju o značenju, važnosti i utjecaju moralnih načela, etičkih, političkih i pravnih norma te drugih vrsta pravila na kvalitetu života pojedinca i zajednice ogleda se povezanost s Građanskim odgojem i obrazovanjem te Osobnim i socijalnim razvojem.

Zbog spoznaje i promicanja vrijednosti koje su važne za oblikovanje hrvatske kulture i društva ovo je područje povezano s umjetničkim područjem.

Metodologija oblikovanja znanja specifična za društveno-humanističko područje u izravnoj je vezi s međupredmetnim temama Učiti kako učiti, Uporaba IKT-a i Poduzetništvo.

Poticanje razumijevanja cjelovitoga društvenog, ekonomskog i tehnološkog održivog razvoja, uza skrb o njemu šticeanjem međuovisnosti života na Zemlji, što je naglašeno u odgojno-obrazovnim ciljevima društveno-humanističkoga područja, povezano je s tehničkim i informatičkim te matematičkim odgojno-obrazovnim područjem.

Slika 2. Prikaz društveno-humanističkoga područja u sustavu odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske.

Slika 3. Paška čipka, dio hrvatske i svjetske kulturne baštine.

